

**Asesiad o
Strategaeth Hybu'r Gymraeg
Cyngor Bro Morgannwg
2017-2022**

**Cynhaliwyd yn unol â Safon y Gymraeg 146 ym mis
Medi/Hydref 2021 gan**

14 Hydref 2021 - Fersiwn ddrafft 2

This document is also available in English
Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg

Cynnwys

Is-adran	Teitl	Tudalen
1.	Cyflwyniad a Chefndir	1
2.	Nodau cyffredinol strategaeth 2017-2021	
3.	Asesiad - Y Dull Partneriaeth	
4.	Asesiad - Cymraeg i Oedolion	
5.	Asesiad - Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd	
6.	Asesiad - Gweithgareddau Cymunedol	
7.	Asesiad - Cymraeg yn y Gweithle	
8.	Casgliad Cyffredinol a Chrynodeb o'r Argymhellion	

Dyletswydd Statudol o dan Fesur y Gymraeg 2011, a Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2016:

Safon y Gymraeg 145:

Rhaid i chi lunio, a chyhoeddi ar eich gwefan, strategaeth 5 mlynedd sy'n nodi sut yr ydych yn bwriadu hybu'r Gymraeg a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg yn ehangach yn eich ardal; a rhaid i'r strategaeth gynnwys (ymhlith materion eraill) -

(a) targed (o ran canran y siaradwyr yn eich ardal) ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn eich ardal erbyn diwedd y cyfnod o 5 mlynedd dan sylw, a

(b) datganiad sy'n nodi sut yr ydych yn bwriadu cyrraedd y targed hwnnw;

a rhaid i chi adolygu'r strategaeth a chyhoeddi fersiwn ddiwygiedig ar eich gwefan o fewn 5 mlynedd o gyhoeddi strategaeth (neu o gyhoeddi strategaeth ddiwygiedig).

Safon y Gymraeg 146:

Bum mlynedd wedi cyhoeddi strategaeth yn unol â safon 145 rhaid i chi -

(a) asesu i ba raddau y llwyddoch i ddilyn y strategaeth honno a chyrraedd y targed a osodwyd, a

(b) cyhoeddi'r asesiad ar eich gwefan, gan sicrhau ei fod yn cynnwys y wybodaeth ganlynol -

(i) nifer y siaradwyr Cymraeg yn eich ardal, ac oed y siaradwyr hynny;

(ii) rhestr o'r gweithgareddau a drefnwyd neu a ariannwyd gennych yn ystod y 5 mlynedd blaenorol er mwyn hyrwyddo'r defnydd ar y Gymraeg.

1. Cyflwyniad a Chefndir

Roedd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn ei gwneud yn ofynnol i Gyngor Bro Morgannwg lunio a chyhoeddi ei Strategaeth a'i Gynllun Gweithredu Hybu'r Gymraeg 5 mlynedd cyntaf yn 2017 (gweler yma - [Strategaeth Hybu'r Gymraeg Bro Morgannwg 2017-2022](#)), ac ers ei chyhoeddi, mae hefyd wedi cyhoeddi adroddiadau monitro blynyddol ar gynnydd yn erbyn camau gweithredu'r Strategaeth:

- [Y wybodaeth ddiweddaraf am Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2017-18](#)
- [Y wybodaeth ddiweddaraf am Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2018-19](#)
- [Y wybodaeth ddiweddaraf am Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2019-20](#)
- [Y wybodaeth ddiweddaraf am Strategaeth Hybu'r Gymraeg 2020-21](#)

Mae'r gwaith o hybu'r Gymraeg wedi bod yn mynd rhagddo ym Mro Morgannwg am flynyddoedd lawer, fodd bynnag, mae'r ffocws strategol a gyflwynwyd gan Strategaeth Hybu y Cyngor a'i bartneriaid wedi cyflawni nifer o ganlyniadau cadarnhaol, fel y gwelir yn yr adroddiadau blynyddol hyn yn erbyn camau gweithredu.

Rhaid i'r Cyngor, ynghyd â'r holl gyrff eraill a enwir a oedd yn gorfod cynhyrchu a chyhoeddi strategaethau o'r fath, hefyd gyhoeddi adroddiad asesu ac adolygu cynnydd yn erbyn y targedau dros oes y strategaeth.

Mae'n bwysig nodi o'r cychwyn cyntaf, gan fod y Strategaeth bresennol yn dal i fod yn ei blwyddyn olaf o weithredu, mai dim ond pedair blynedd ariannol lawn a rhan o'r flwyddyn olaf y gall yr adolygiad a'r asesiad eu cwmpasu.

Ar adeg datblygu'r strategaeth ddiweddaredig, nid oedd ffigurau Cyfrifiad 2021 ar gael, er y byddant yn cael eu defnyddio wrth ddiweddarau cynlluniau gweithredu blynyddol yn ystod oes y strategaeth. Felly, mae'n rhaid i'r strategaeth ddefnyddio'r data sydd ar gael, ac felly daw'r ffigurau poblogaeth o Amcangyfrifon Poblogaeth canol blwyddyn StatsCymru 2020.

Mae'r amcangyfrifon hynny'n dangos bod Cyngor Bro Morgannwg yn gwasanaethu poblogaeth o 135,295 o bobl, o'i gymharu â 130,690 fel y dangosir yn yr amcangyfrifon canol blwyddyn cyfatebol o 2017, ac o'r boblogaeth honno, cofnodwyd y gall 23,500 (neu 18.5%) o bobl 3 oed a hŷn siarad Cymraeg (gweler Adran 3 am ragor o wybodaeth am hyn).

Comisiynwyd yr adroddiad asesu hwn felly ym mis Medi 2021 er mwyn darparu adolygiad annibynnol, allanol o Strategaeth 5 mlynedd Cyngor Bro Morgannwg 2017-2022, cyn i'r Cyngor ddechrau drafftio, ymgynghori a chymeradwyo ei 2^{il} Strategaeth 5 mlynedd ar gyfer y cyfnod 2022-2027.

Paratowyd yr adroddiad asesu gan Dai Thomas o Cwmni2 ac fe'i cwblhawyd drwy ymchwil bwrdd gwaith. Mae'n canolbwyntio ar y pedair thema yn nogfen 2017-2022 y Cyngor yn ogystal â rhai meysydd cyffredinol, er mwyn asesu cynnydd ac awgrymu argymhellion i'w cynnwys yn y Strategaeth ddrafft yn ystod y cyfnod ymgynghori.

Disgwylir i'r strategaeth a'r cynllun gweithredu drafft 5 mlynedd newydd gael eu cyhoeddi er mwyn ymgynghori arnynt yn llawn rhwng mis Tachwedd 2021 a mis Ionawr 2022. Bydd yr adroddiad asesu hwn a'r Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb drafft yn ffurfio papurau cefndir i'r broses honno.

Gwneir argymhellion ar ddiwedd Adrannau 2-7 o'r asesiad er hwylustod, gyda chrynodeb o'r holl argymhellion hynny a ddarperir yn Adran 8 ynghyd â rhai casgliadau cyffredinol.

Siaradwyr Cymraeg ym Mro Morgannwg

Rhan o ofynion yr asesiad yw dadansoddi a yw'r Strategaeth wedi cyflawni ei nodau nid yn unig o ran hybu'r Gymraeg ond i ba raddau y mae wedi cyrraedd ei tharged o ran cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg.

Mae targedau penodol o fewn adrannau o gynlluniau gweithredu'r strategaeth yn dangos bod niferoedd mewn categorïau penodol wedi cynyddu'n sylweddol. Fodd bynnag, gan nad yw poblogaeth unrhyw ardal yn aros yn sefydlog o wythnos i wythnos heb sôn am o flwyddyn i flwyddyn, gall cymhariaeth syml o'r boblogaeth guddio nifer o ffactorau eraill sydd wedi effeithio ar y ffigurau.

Mae'r ffigurau cyffredinol sy'n seiliedig ar yr amcangyfrifon diwedd blwyddyn ariannol gan StatsCymru ers 2017 yn dangos amrywiadau blynyddol ond dim cynnydd neu ostyngiad sylweddol mewn niferoedd neu ganrannau, felly mae'r camau a gymerwyd gan Fro Morgannwg a'i phartneriaid yn y strategaeth wedi helpu i gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn y sir.

Amcangyfrifon diwedd blwyddyn (ariannol)	2017	2018	2019	2020	2021
Poblogaeth gyffredinol (3+ oed)	122,700	123,900	123,300	123,600	125,700
Nifer y siaradwyr Cymraeg	24,600	23,800	25,700	25,600	24,400
Canran y siaradwyr Cymraeg	20.0%	19.2%	20.9%	20.7%	19.4%

Bydd angen i gamau gweithredu'r cynllun 5 mlynedd newydd gadw'r ffigurau hyn mewn cof wrth osod targedau newydd ar gyfer y cyfnod 2022-2027, os yw am gefnogi nod Llywodraeth Cymru o sicrhau miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

2. Nodau cyffredinol strategaeth 2017-2021

Mae'r testun isod yn dod o strategaeth 2017-2021, gan nodi'r hyn yr oedd Cyngor Bro Morgannwg a phartneriaid yn gobeithio ei gyflawni dros y cyfnod o 5 mlynedd.

Er mwyn cynnal a chynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg dros y pum mlynedd nesaf mae angen i Gyngor Bro Morgannwg a'i bartneriaid flaenoriaethu rhai meysydd polisi allweddol ar gyfer gweithredu, sy'n cynnwys:

- i. Ehangu addysg Cyfrwng Cymraeg o'r cyfnod cyn-ysgol i ôl-16*
- ii. Gwellu trosglwyddo iaith yn y cartref*
- iii. Cynyddu nifer yr oedolion sy'n dysgu Cymraeg*
- iv. Ymestyn cyfleoedd i blant, pobl ifanc a theuluoedd ddefnyddio'r Gymraeg fel iaith gymdeithasol*
- v. Cynyddu'r ddarpariaeth o weithgareddau cymunedol a hamdden drwy gyfrwng y Gymraeg*
- vi. Ehangu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle.*

Daethpwyd â'r rhain ynghyd o dan 4 thema yn y Strategaeth a'r Cynllun Gweithredu (gweler isod), gyda thargedau cysylltiedig, a'r targedau hyn o dan y themâu hynny sy'n sail i'r 4 adroddiad monitro blynyddol (hyd yma):

- Cymraeg i Oedolion
- Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd
- Gweithgareddau Cymunedol
- Cymraeg yn y Gweithle

Mae'r Strategaeth hefyd yn rhan o gyd-destun polisi a deddfwriaethol ehangach ac fel y gwelir isod, er y gall y ffocws penodol amrywio ychydig, mae'r 4 thema'n cyd-fynd yn fras â'r amcanion lles sydd bellach i'w gweld yng Nghynllun Corfforaethol y Cyngor 2020-2025:

- Gweithio gyda, a thros ein cymunedau
- Ategu dysgu, cyflogaeth a thwf economaidd cynaliadwy
- Cynorthwyo pobl gartref ac yn eu cymuned
- Parchu, gwella a mwynhau ein hamgylchedd

Yn ogystal, maent hefyd yn cyd-fynd yn hawdd â thair thema strategaeth Llywodraeth Cymru "Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr Cymraeg".

- Thema 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg
- Thema 2: Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg
- Thema 3: Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun

Er mwyn creu hyd yn oed mwy o gysylltiadau a chydlyniant o ran y themâu a'r amcanion amrywiol, cynigir fel rhan o'r ymgynghoriad bod y Strategaeth newydd yn dilyn Cymraeg 2050, a fydd yn golygu aildrefnu unrhyw gamau sy'n cael eu dwyn ymlaen, ond gyda phob cam gweithredu hefyd wedi'i gysylltu'n glir ag un o'r 4 thema lles yn y Cynllun Corfforaethol.

Bydd hyn yn galluogi cynghorwyr, swyddogion ac yn bwysicaf oll, rhanddeiliaid y Strategaeth i fonitro ac adrodd ar gynnydd mewn ffordd symlach, osgoi dyblygu ymdrechion a chaniatáu i fwy o waith partneriaeth gael ei wneud yn lleol ac yn rhanbarthol, o gofio bod llawer o sefydliadau eraill hefyd yn defnyddio themâu Cymraeg 2050 fel templed.

Mae'r adrannau canlynol o'r adroddiad hwn yn ffurfio prif sail yr asesiad, gan ddechrau gyda throsolwg cyffredinol ac yna crynodeb o'r cyflawniadau dan themâu'r Strategaeth. Mae adroddiadau monitro blynyddol y Strategaeth yn rhoi'r manylion y tu ôl i'r asesiad a gellir eu darllen yn fanwl drwy ddilyn y dolenni a nodir ar dudalen 1.

Argymhellion i fwrw ymlaen â drafft ymgynghori'r Strategaeth ddiweddaedig:

- i. Strategaeth ddrafft 2022-2027 i ddefnyddio'r 3 thema o fewn Cymraeg 2050 fel ei fframwaith;
- ii. Y cynllun gweithredu i nodi yn erbyn pob cam gweithredu, pa amcan lles o'r Cynllun Corfforaethol y mae hefyd yn cyfrannu tuag ato.

3. Asesiad - Y Dull Partneriaeth

Er bod y gofyniad i lunio a chyhoeddi Strategaethau Hybu'r Gymraeg 5 mlynedd yn ddyletswydd statudol a osodir ar gyrrff a enwir yn eu hysbysiadau cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg, ni fyddai unrhyw un sefydliad yn gallu cyflawni pob cam sy'n ofynnol ac felly mae gweithio mewn partneriaeth o'r pwys mwyaf.

Nododd Cynllun Gweithredu'r Strategaeth:

"Mae'r Cynllun Gweithredu yn adlewyrchu'r dull partneriaeth sy'n hanfodol er mwyn cyflawni'r nodau hyn. Er mai'r awdurdod lleol fydd y partner arweiniol yn y rhan fwyaf o'r gweithgareddau a gynigir, mewn rhai achosion bydd sefydliadau eraill mewn sefyllfa well i ymgymryd â'r rôl hon."

Mae'r dull partneriaeth hwn hefyd wedi'i adlewyrchu'n glir yng Nghynllun Corfforaethol presennol y Cyngor "Gweithio gyda'n gilydd ar gyfer dyfodol mwy disglair":

"Dim ond drwy gydweithio, gwrando a pharchu ein gilydd y gallwn lwyddo i ateb yr amryw heriau sy'n wynebu ein cymunedau a'n gwasanaethau cyhoeddus heddiw. Mae gan y Cynllun bwyslais arbennig o gryf ar gydweithredu a gweithio mewn partneriaeth. Mae'r gwaith partneriaeth hwn yn amrywiol, gan gynnwys gweithio gyda theuluoedd, plant a phobl ifanc, ein partneriaid ym maes iechyd, yr Heddlu a'r Gwasanaeth Tân yn ogystal â chyrrff sector cyhoeddus eraill, y trydydd sector, Cyngorau Tref a Chymuned a'n cymunedau."

Mae adolygiad o'r 4 adroddiad monitro blynyddol yn dangos hyn yn y golofn Cyfrifoldeb yn erbyn pob targed unigol - mae'r tabl isod yn grynodedd syml o nifer y partneriaid yn y Fro sy'n ymwneud â phob un o bedair thema'r cynllun gweithredu.

Tabl 1.1

Thema	Nifer y targedau	Nifer y partneriaid
Cymraeg i Oedolion	7	3
Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd	19	7
Gweithgareddau Cymunedol	5	6
Cymraeg yn y Gweithle	14	1

Gan gynnwys y Cyngor ei hun, mae'r Cynllun Gweithredu yn dangos rhwng cyfanswm o 10 sefydliad o'r sectorau cyhoeddus, gwirfoddol ac addysg bellach/uwch yn gweithio mewn partneriaeth ar draws y pedair thema (gyda llawer yn gweithio ar draws y pedair, sef y rheswm pam mae'r partneriaid fesul thema yn fwy na chyfanswm nifer y partneriaid sydd ynghlwm).

Nid yw hyn ychwaith yn adlewyrchu'r ffaith bod amryw o adrannau mewnol y Cyngor yn cymryd rhan mewn gwahanol gamau gweithredu, na bod Cymdeithasau Chwaraeon ac Ysgolion Cyfrwng Cymraeg wedi'u rhestru fel un partner, felly bydd nifer wirioneddol y partneriaid ynghlwm wedi bod yn llawer mwy na'r hyn y mae'r tabl uchod yn ei ddangos.

Edrychir ar ddiweddariadau'r adroddiad blynyddol, yn ôl maes polisi, yn adrannau nesaf yr asesiad hwn, ac maent yn rhoi trosolwg o'r cynnydd ers 2017. Mae'n amlwg o'r naratif a'r wybodaeth a ddarparwyd, fodd bynnag, fod y dull gweithio mewn partneriaeth wedi bod o fudd i lwyddiant y Strategaeth ac wedi helpu Cyngor Bro Morgannwg i gyflawni ei ddyletswydd statudol o dan Safonau 145 a 146.

Argymhellion i fwrw ymlaen â drafft ymgynghori'r Strategaeth ddiweddaedig:

- iii. Parhau a chryfhau'r dull partneriaeth gyda'r Fforwm Iaith a phartneriaid eraill sy'n bodoli eisoes;
- iv. A yw'r diweddariadau a ddangosir yn adroddiadau monitro blynyddol y Strategaeth Hybu hefyd yn cael eu hadlewyrchu ym monitro adrannol mewnol y Cyngor i'w bwyllgorau? Er enghraifft, mae'r Gwasanaethau Hamdden yn bartner o dan y thema Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd, ond a ydynt yn adrodd am eu cynnydd o ran y Gymraeg yn adroddiad monitro'r Strategaeth yn unig, neu a yw'r wybodaeth honno hefyd wedi'i chynnwys yn eu hadroddiadau cynnydd blynyddol eu hunain? A yw'r camau gweithredu Cymraeg wedi'u rhestru yma yn unig ac nid yn eu cynlluniau adrannol eu hunain? Os mai dim ond wedi'i restru a'i adrodd yma, gallai prif ffrydio'r wybodaeth ym mhob adroddiad fod yn un ffordd o godi ymwybyddiaeth o faterion a dyletswyddau'r Gymraeg gyda staff ac aelodau etholedig;
- v. Nid yw'r cynllun gweithredu presennol yn cyfeirio at weithio mewn partneriaeth ar lefel ranbarthol, nac at BIP Caerdydd a'r Fro er enghraifft - efallai y bydd y strategaeth ddrafft wedi'i diweddarau am ystyried gwneud cysylltiadau partneriaeth newydd i ehangu'r ystod o dargedau a chamau gweithredu sydd ar gael. Ni fyddai hyn o reidrwydd yn golygu mwy o gost, gan fod gan gynifer o sefydliadau eraill Strategaethau Hybu 5 mlynedd ar waith sy'n cael eu diweddarau, a gall olygu arbedion maint mewn rhai achosion (fel y nodir yn fanylach yn yr argymhellion yn yr adrannau sy'n dilyn).

4. Asesiad - Cymraeg i Oedolion

Mae'r Gymraeg yn un o nifer o bynciau sydd ar gael i oedolion yn y gymuned fel dosbarthiadau dydd neu nos ac yn gynyddol fel opsiwn cwrs ar-lein (hyd yn oed cyn i'r pandemig wneud hynny'n angenrheidiol). Ei arwyddocâd ehangach, fodd bynnag, yw er y gall fod yn hobi i rai, mae'n cysylltu â materion llythrennedd a chyflogaeth i eraill. Felly, mae'r thema hon yn un arwyddocaol am sawl rheswm.

Er ei fod yn cyfeirio yma at gyrsiau cymunedol ar y cyfan, mae cam gweithredu Cymraeg i Oedolion 1.3 yn dangos ei bod yn anochel bod croestoriad â thema'r Gymraeg yn y Gweithle, o ran oedolion sydd hefyd yn aelodau o staff y Cyngor. Ymdrinnir â'r mater hwn yn argymhellion yr adran hon.

Nodir manylion llawn y cynnydd a wnaed ym mhob un o'r 4 adroddiad monitro blynyddol ac felly er mwyn osgoi dyblygu gwybodaeth sydd ar gael mewn manau eraill, dim ond rhai camau allweddol sy'n cael eu hamlygu isod er mwyn dangos y cynnydd a wnaed ers i'r Strategaeth gael ei chymeradwyo a'i gweithredu.

Yn 2017, gosododd y Cyngor darged iddo'i hun (Cymraeg i Oedolion 1.1) i gynyddu nifer yr oedolion sy'n cofrestru i ddysgu Cymraeg gan 20%, o linell sylfaen o 180 a gofrestrodd ar y pryd.

Mae diweddariad blwyddyn 4 yn dangos bod hyn wedi cynyddu i 385 erbyn 2019, sef cynnydd o bron i 114%, sy'n llawer uwch na'r ffigur canran targed o 20%.

Mae cyfraddau cwblhau a datblygu wedi bod yn llai llwyddiannus o'u cymharu, ond mae hwn wedi bod yn fater hirsefydlog sy'n mynd yn ôl i ddyddiau cynnar y Cynlluniau Iaith Gymraeg cyntaf ar ddiwedd y 1990au ac wrth gwrs mae wedi'i waethygu gan y pandemig, a'r newid o amgylchedd ystafell ddosbarth i gyrsiau ar-lein ac ail-flaenoriaethu llwyth gwaith a phatrymau gwaith newidiol.

Er gwaethaf y materion hyn, fodd bynnag, mae diweddariad blwyddyn 4 yn dangos bod nifer y dysgwyr ar gyrsiau Iefel Uwch a Rhuglder wedi cynyddu o 24 yn 2016 i 66 o ddysgwyr erbyn 2020, cynnydd cyffredinol o 175%, unwaith eto yn llawer uwch na'r ffigur canran targed o 20%.

Mae'r camau eraill o dan y thema hon yn dangos llwyddiannau tebyg er gwaethaf y pandemig, gyda llawer o weithgareddau'n cael eu cynnal yn rhithiol mewn ymateb i'r sefyllfa. Mae hyn yn dangos bod camau gweithredu'r Strategaeth a'r partneriaid a oedd yn eu gweithredu yn gallu addasu'n gyflym i weddu i wahanol amgylchiadau, hyd yn oed rhai mor annisgwyl a digynsail â'r pandemig.

Mae manteision y newid digidol/rhithwir hwn o ran y Strategaeth yn ddeublyg, gan ei fod nid yn unig yn golygu y gallai dosbarthiadau a chyfleoedd i ddysgu ac ymarfer barhau yn ystod y cyfnod cloi, ond gyda chyllidebau ac arian grant yn lleihau bob blwyddyn, gellid cadw costau i'r lleiafswm wrth gadw at y mesurau diogelwch sydd ar waith.

Argymhellion i fwrw ymlaen â drafft ymgynghori'r Strategaeth ddiweddaedig:

- vi. Dylid cario'r saith cam gweithredu presennol dan y thema hon ymlaen i Strategaeth Hybu newydd 2022-2027, ond gan ganiatáu ar gyfer gwelliannau neu ychwanegiadau yn ystod y cam ymgynghori gan bartneriaid a chan randdeiliaid eraill, a allai ychwanegu eu targedau eu hunain y mae'n rhaid iddynt adrodd arnynt eisoes mewn manau eraill, er mwyn darparu mwy o wybodaeth a thystiolaeth o gydweithio;
- vii. Fel rhan o'r drafft ymgynghori, fodd bynnag, dylid aildrefnu'r camau gweithredu dan y thema hon i eistedd dan dair thema Cymraeg 2050 a'u haileirio yn ôl yr angen. Er enghraifft, gallai'r cam gweithredu 1.1 presennol eistedd o dan Thema 1 Cymraeg 2050 "Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg", gellid gosod 1.5 o dan Thema 2 "Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg" a gallai camau gweithredu o dan 1.7 (o ran y llwyfannau yn hytrach na'r cynnwys) eistedd o dan Thema 3 "Creu amodau ffafriol - seilwaith a chyd-destun".

5. Asesiad - Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd

O ystyried ei gysylltiadau â llwyddiant cynifer o strategaethau a thargedau cenedlaethol, rhanbarthol a lleol, efallai mai'r thema hon yw'r un mwyaf arwyddocaol o ran llwyddiant tymor hwy yr iaith. O ystyried ei gwmpas, gellir dadlau ei fod mewn gwirionedd yn thema drawsbynciol gan y gall gynnwys addysg Gymraeg ffurfiol, gweithgareddau anffurfiol i gynyddu'r defnydd o'r iaith, gweithgareddau cymunedol ac yn y blaen.

Mae'r cynllun 5 mlynedd cyntaf yn nodi, er mwyn osgoi dyblygu, bod "camau gweithredu sy'n ymwneud ag Addysg Cyfrwng Cymraeg wedi'u cynnwys yng Nghynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg 2017-20 y Cyngor". Cydnabuwyd y cysylltiad rhwng y Strategaeth Hybu a'r Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg ar y pryd ac o gofio y bydd y Cynlluniau newydd yn rhai 10 mlynedd, rhaid cynnal y cyswllt hwnnw.

Mae ffigurau Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD) 2020/2021 yn dangos bod gan Fro Morgannwg 3,112 o ddisgyblion mewn addysg cyfrwng Cymraeg, o'i gymharu â 2,760 yn 2016/2017, cynnydd o 11.3%. Byddai'r disgyblion mewn ysgolion cyfrwng Saesneg (19,924 am yr un cyfnod) hefyd yn dysgu Cymraeg fel ail iaith i lefel TGAU.

Mae'r Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg, wrth gwrs, yn canolbwyntio'n bennaf ar addysg statudol ac felly mae'r camau gweithredu o fewn y Strategaeth Hybu yn canolbwyntio mwy ar yr agweddau ehangach ar sicrhau y gall teuluoedd ddefnyddio'r iaith mewn amrywiaeth o leoliadau a bod rhieni, a allent fod wedi dysgu'r iaith fel oedolion neu fel ail iaith yn yr ysgol, yn gallu ymarfer eu sgiliau gyda'u plant.

Mae'r 19 cam gweithredu yn y cynllun 5 mlynedd cyntaf sy'n ymwneud â'r thema hon yn dangos ystod eang o weithgareddau sy'n cael eu darparu gan nifer o bartneriaid, o amser stori, drama, dawns a sesiynau coginio (wedi'u haddasu i fod yn rhithwir oherwydd y pandemig) i faterion mwy gweithdrefnol megis sicrhau bod materion sy'n ymwneud â'r Gymraeg bellach yn eitem barhaol mewn cyfarfodydd rheoli Cleientiaid / Contractwyr o ran gwasanaethau hamdden (sydd â'r fantais hefyd o gysylltu'n anuniongyrchol â gweithredu Safonau Llundain Polisi 88-90 yn ymarferol a gwasanaethau sy'n cael eu darparu gan gontractwyr trydydd parti).

Mae'r camau gweithredu sy'n canolbwyntio ar ddarparu gofal plant cyfrwng Cymraeg yn dangos, er bod cynnydd wedi'i wneud, eu bod wedi'u gohirio yn sgil y pandemig, a bod y pandemig wedi newid y dirwedd o ystyried faint o bobl sy'n gweithio gartref erbyn hyn. Bydd pwysigrwydd gofal plant yn parhau i fod yn rhan bwysig o gyflawni'r targedau yn y Strategaeth Hybu newydd a dylid bwrw ymlaen â thargedau gofal plant, gydag efallai gofyniad ychwanegol am rywfaint o ymchwil i natur y galw ar ôl y pandemig.

Mae llawer o gamau gweithredu yn y thema hon yn canolbwyntio ar weithgareddau hamdden, sy'n cysylltu'r Strategaeth Hybu yn uniongyrchol â dau o nodau Cenedlaethau'r Dyfodol, sef "Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r iaith Gymraeg yn ffynnu" a "Cymru iachach". Mae'r ffocws ar ddarparu cyfleoedd hamdden drwy gyfrwng y Gymraeg wedi bod ar ddarpariaeth gwbl Gymraeg a hyd yn oed cyn y pandemig a'r cyfyngiadau symud amrywiol

ers mis Mawrth 2020, dim ond rhywfaint o lwyddiant y mae'r adroddiadau blynyddol yn ei ddangos.

Un argymhelliad posibl, y gellir defnyddio ei egwyddor ar draws gweithgareddau tebyg eraill, yw, ynghyd â pharhau i anelu at ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg, bod staff hamdden a'r rhai sy'n mynychu'r gwahanol weithgareddau yn cael eu hannog a'u cefnogi i ychwanegu lefelau cynyddol o derminoleg Gymraeg at y gweithgaredd (er enghraifft cadw sgôr gan ddefnyddio rhifau Cymraeg, dysgu termau Cymraeg ar gyfer gweithgareddau cysylltiedig fel nofio, pwll, cawod ac yn y blaen).

Amlygwyd hyn yn yr asesiad oherwydd er y cyfeirir at sgiliau dwyieithog lle cyfeirir at gyfleoedd cyflogaeth neu yrfa, ni chyfeirir atynt yn yr un modd ar gyfer gweithgareddau hamdden na gweithgareddau cymunedol eraill. Gallai hyn fod yn rhywbeth y gellir ei gario ymlaen i'r strategaeth newydd, gan y byddai'n ymdrin â materion fel cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg gan deuluoedd sy'n ymweld â chanolfan hamdden gyda'i gilydd yn gymdeithasol er enghraifft yn hytrach na mynychu gwers ffurfiol, a byddai hefyd yn gwella geirfa staff heb fynd i wersi ffurfiol.

Argymhellion i fwrw ymlaen â drafft ymgynghori'r Strategaeth ddiweddaedig:

- viii. Mae'r targedau o dan y thema hon o'r strategaeth wreiddiol yn cael eu trosglwyddo i **Thema 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg** yn y cynllun gweithredu newydd ac yn gysylltiedig â Chynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg newydd y Cyngor er mwyn cynnal y cysylltiadau a pharhau i osgoi dyblygu targedau a monitro/adrodd;
- ix. Dylai darparu gofal plant cyfrwng Cymraeg barhau i fod yn rhan bwysig o'r Strategaeth Hybu newydd o dan **Thema 3: Creu amodau ffafriol - seilwaith a chyd-destun** a dylid bwrw ymlaen â'r targedau gydag efallai ofyniad ychwanegol ar gyfer rhywfaint o ymchwil i natur y galw ar ôl y pandemig. Dylai'r gwaith o ddarparu'r gofal plant hwnnw ddod o dan y Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg a'r camau gweithredu o dan naill ai Thema 1 neu Thema 2 o'r strategaeth newydd;
- x. Dylid ystyried cam/camau gweithredu sy'n ymwneud â defnyddio mwy o eirfa Gymraeg yn ystod gweithgareddau fel nofio, gweithgareddau hamdden a chymunedol eraill er mwyn gwella geirfa plant, pobl ifanc, rhieni a staff, gan gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn ogystal â normaleiddio'r iaith.

6. Asesiad - Gweithgareddau Cymunedol

Yn 2013, cynhaliodd Menter Bro Morgannwg ar y cyd â Menter Caerdydd, adolygiad o ddefnydd cymdeithasol y Gymraeg yn y Fro a dangosodd y canfyddiadau fod y mwyafrif llethol (80%) o'r ymatebwyr yn teimlo nad oedd digon o gyfleoedd ar gael yn y Fro i ddefnyddio'r iaith yn y gymuned.

Helpodd yr ymchwil hon i lunio nifer o gamau gweithredu o dan y thema hon ac eraill ac er bod llawer o gamau gweithredu yn ymddangos o dan y thema Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd, roedd y rhai o dan Gweithgareddau Cymunedol yn canolbwyntio'n benodol ar ddefnyddio technoleg ddigidol a chyfathrebu a gwirfoddoli er enghraifft.

Mae'r thema hon yn cyd-fynd yn agos ag amcanion lles Cynllun Corfforaethol y Cyngor 2020-2025 ac yn atgyfnerthu'r angen i wneud y cysylltiadau hynny'n glir yn y Strategaeth Hybu ddiwedddaredig a'r Cynllun Gweithredu pan symudir y camau hyn i **Thema 3: Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun.**

Mae'r gwaith partneriaeth rhwng y Cyngor, Menter Bro Morgannwg a'r Urdd yn cael ei ddangos yn effeithiol drwy'r defnydd o ystod o lwyfannau cyfryngau digidol gan gynnwys Twitter, Instagram a Facebook. Er bod llawer o'r camau gweithredu drwy gydol y cynllun gweithredu cyfan yn cael eu hariannu a'u cefnogi gan y Cyngor, yr hyn nad yw'n glir o'r adroddiadau blynyddol, fodd bynnag, yw a yw'r gwahanol bartneriaid yn hyrwyddo gwasanaethau ar y cyd neu'n ail-rannu newyddion/digwyddiadau ei gilydd.

Mae'n bosibl bod hyn yn ymwneud â sut y caiff yr adroddiadau eu geirio o ran y camau hyn, yn hytrach na bod y camau ddim yn cael eu cyflawni fel hyn, ond gall diwedddaru'r camau gweithredu neu'r ffordd o adrodd ar hyn yn y cynllun gweithredu newydd helpu i nodi'n llawnach y defnydd o'r Gymraeg ar y cyfryngau cymdeithasol.

Argymhellion i fwrw ymlaen â drafft ymgynghori'r Strategaeth ddiwedddaredig:

- xi. Dylid ystyried cam/camau gweithredu sy'n ymwneud â defnyddio mwy o eirfa Gymraeg yn ystod gweithgareddau fel nofio, gweithgareddau hamdden a chymunedol eraill er mwyn gwella geirfa plant, pobl ifanc, rhieni a staff, gan gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn ogystal â normaleiddio'r iaith;
- xii. Dylid egluro'r camau gweithredu/targedau/monitro sy'n ymwneud â chyfryngau cymdeithasol dwyieithog a Chymraeg er mwyn sicrhau bod y canlyniadau yr adroddwyd amdanynt yn dangos yr ystod lawn o waith sy'n cael ei wneud gan bartneriaid.

7 Asesiad - Cymraeg yn y Gweithle

Mae'r thema hon yn ymwneud â chydymffurfiaeth y Cyngor â gofynion Safonau'r Gymraeg ac felly mae'r ffocws tipyn yn fwy mewnol na'r themâu blaenorol, er bod cyflawni yn erbyn llawer o'r targedau yn gofyn am weithio mewn partneriaeth.

Felly, mae monitro ac adrodd ar gamau gweithredu yma nid yn unig yn rhan o'r 4 adroddiad blynyddol a nodwyd yn Adran 1 yn flaenorol, ond hefyd o ran yr adroddiadau cydymffurfio blynyddol yn erbyn Safonau'r Gymraeg, sydd i'w gweld ar [wefan <https://www.valeofglamorgan.gov.uk/cy/our_council/equalities/Welsh-Language-Standards.aspx>](https://www.valeofglamorgan.gov.uk/cy/our_council/equalities/Welsh-Language-Standards.aspx) y Cyngor.

Er mwyn asesu cynnydd felly, adolygwyd y ddwy set o adroddiadau.

Mae'n ymddangos bod cynllun gweithredu'r Strategaeth Hybu ar gyfer 2017-2022 wedi cymryd rhai camau gweithredu a thargedau lefel uchel o'r Safonau ac wedi adrodd ar gynnydd, ond nid yw'r adroddiadau hyn yn cynnwys data ystadegol/rhifiadol, tra bod yr adroddiadau yn erbyn cydymffurfio â'r Safonau yn cynnwys y wybodaeth honno, yn seiliedig ar ddata cynnydd o'r Cynllun Gwella.

Er enghraifft, yn adroddiad blynyddol 2020-2021, mae cam gweithredu 4.2 o gynllun gweithredu'r Strategaeth yn nodi bod ail asesiad sgiliau ieithyddol o staff wedi'i gynnal ym mis Medi 2018 a bod gwybodaeth wedi'i chasglu, ond ni ddangosir y data yn yr adroddiad. Fodd bynnag, dangosir y data yn yr adroddiad blynyddol yn erbyn Safon 170 (2a):

Cynhaliwyd arolwg sgiliau ieithyddol ar ddiwedd 2018 o holl ddefnyddwyr cyfrifiaduron. Dangosodd hyn fod 122 aelod o staff yn disgrifio eu sgiliau fel 'da' neu 'rhugl' o 1572 ymateb. Mae hyn yn ganran o 6%.

Mae'r un peth yn wir am gam gweithredu 4.3, lle mae'r adroddiad blynyddol yn adrodd bod "camau cadarnhaol" yn cael eu cymryd, ond yn y cyfnod cyfatebol mae adroddiad cydymffurfio blynyddol yn erbyn Safonau 154 a 170 ch) yn nodi'r canlynol:

Rhwng Ebrill 2019 a Mawrth 2020 – cafodd 535 o hysbysebion eu logio:

- 27 o swyddi Cymraeg yn hanfodol
- 508 o swyddi Cymraeg yn ddymunol

Mae pob hysbyseb naill ai'n nodi bod y Gymraeg yn hanfodol neu'n ddymunol

Felly, mae'r Cyngor yn gwneud cynnydd gwell o dan y thema hon nag sy'n cael ei adrodd yn adroddiadau blynyddol y Strategaeth Hyrwyddo.

Argymhellion i fwrw ymlaen â drafft ymgynghori'r Strategaeth ddiweddaedig:

- xiii. Mae'r gwaith o fonitro camau gweithredu'r Gymraeg wedi'i integreiddio'n well fel mai dim ond unwaith y mae angen coladu'r ystadegau a'r naratif sy'n ofynnol gan

wahanol lwybrau monitro ac adrodd a gellir eu copïo rhwng adroddiadau. Efallai y bydd hyn hefyd yn gofyn am ychwanegu camau ychwanegol at y Strategaeth Hybu er mwyn adlewyrchu adroddiadau ar gydymffurfiaeth gyffredinol â Safonau'r Gymraeg.

8. Casgliad Cyffredinol a Chrynodeb o'r Argymhellion

Mae Cyngor Bro Morgannwg wedi gwneud cynnydd sylweddol ers 2017 o ran hyrwyddo'r Gymraeg, yn fewnol ac yn gyhoeddus, ac mae wedi gwneud hynny yn erbyn cefndir o gyni parhaus ac amodau digynsail y pandemig COVID 19.

Mae sylfeini cadarn i adeiladu arnynt a bydd llawer o'r targedau a'r camau gweithredu yn parhau yn y Strategaeth newydd. Mae llawer wedi newid ers 2017 fodd bynnag, ac felly mae'r strategaeth ddrafft yn adlewyrchu'r amgylchiadau presennol ac wedi addasu ei dull gweithredu mewn rhai meysydd.

Isod ceir rhestr lawn o'r holl argymhellion a gymerwyd o'r adrannau blaenorol er hwylustod. Defnyddir y rhain fel rhan o'r broses ddrafftio ar gyfer Strategaeth Hybu 2022-2027 a hefyd fel pwyntiau trafod yn ystod yr ymgynghoriad.

Rhestr Lawn o'r Argymhellion

- i. Strategaeth ddrafft 2022-2027 i ddefnyddio'r 3 thema o fewn Cymraeg 2050 fel ei fframwaith;
- ii. Y cynllun gweithredu i nodi yn erbyn pob cam gweithredu, pa amcan lles o'r Cynllun Corfforaethol y mae hefyd yn cyfrannu tuag ato;
- iii. Parhau a chryfhau'r dull partneriaeth gyda'r Fforwm Iaith a phartneriaid eraill sy'n bodoli eisoes;
- iv. A yw'r diweddariadau a ddangosir yn adroddiadau monitro blynyddol y Strategaeth Hybu hefyd yn cael eu hadlewyrchu ym monitro adrannol mewnol y Cyngor i'w bwyllgorau? Er enghraifft, mae'r Gwasanaethau Hamdden yn bartner o dan y thema Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd, ond a ydynt yn adrodd am eu cynnydd o ran y Gymraeg yn adroddiad monitro'r Strategaeth yn unig, neu a yw'r wybodaeth honno hefyd wedi'i chynnwys yn eu hadroddiadau cynnydd blynyddol eu hunain? A yw'r camau gweithredu Cymraeg wedi'u rhestru yma yn unig ac nid yn eu cynlluniau adrannol eu hunain? Os mai dim ond wedi'i restru a'i adrodd yma, gallai prif ffrydio'r wybodaeth ym mhob adroddiad fod yn un ffordd o godi ymwybyddiaeth o faterion a dyletswyddau'r Gymraeg gyda staff ac aelodau etholedig;
- v. Nid yw'r cynllun gweithredu presennol yn cyfeirio at weithio mewn partneriaeth ar lefel ranbarthol, nac at BIP Caerdydd a'r Fro er enghraifft - efallai y bydd y strategaeth ddrafft wedi'i diweddarau am ystyried gwneud cysylltiadau partneriaeth newydd i ehangu'r ystod o dargedau a chamau gweithredu sydd ar gael. Ni fyddai hyn o reidrwydd yn golygu mwy o gost, gan fod gan gynifer o sefydliadau eraill Strategaethau Hybu 5 mlynedd ar waith sy'n cael eu diweddarau, a gall olygu arbedion maint mewn rhai achosion (fel y nodir yn fanylach yn yr argymhellion yn yr adrannau sy'n dilyn);
- vi. Dylid cario'r saith cam gweithredu presennol dan y thema hon ymlaen i Strategaeth Hybu newydd 2022-2027, ond gan ganiatáu ar gyfer gwelliannau neu ychwanegiadau yn ystod y cam ymgynghori gan bartneriaid a chan randdeiliaid eraill, a allai ychwanegu eu targedau eu hunain y mae'n rhaid iddynt adrodd arnynt eisoes mewn manau eraill, er mwyn darparu mwy o wybodaeth a thystiolaeth o gydweithio;

- vii. Fel rhan o'r drafft ymgynghori, fodd bynnag, dylid aildrefnu'r camau gweithredu dan y thema hon i eistedd dan dair thema Cymraeg 2050 a'u haileirio yn ôl yr angen. Er enghraifft, gallai'r cam gweithredu 1.1 presennol eistedd o dan Thema 1 Cymraeg 2050 "Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg", gellid gosod 1.5 o dan Thema 2 "Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg" a gallai camau gweithredu o dan 1.7 (o ran y llwyfannau yn hytrach na'r cynnwys) eistedd o dan Thema 3 "Creu amodau ffafriol - seilwaith a chyd-destun";
- viii. Mae'r targedau o dan y thema hon o'r strategaeth wreiddiol yn cael eu trosglwyddo i **Thema 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg** yn y cynllun gweithredu newydd ac yn gysylltiedig â Chynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg newydd y Cyngor er mwyn cynnal y cysylltiadau a pharhau i osgoi dyblygu targedau a monitro/adrodd;
- ix. Dylai darparu gofal plant cyfrwng Cymraeg barhau i fod yn rhan bwysig o'r Strategaeth Hybu newydd o dan **Thema 3: Creu amodau ffafriol - seilwaith a chyd-destun** a dylid bwrw ymlaen â'r targedau gydag efallai ofyniad ychwanegol ar gyfer rhywfaint o ymchwil i natur y galw ar ôl y pandemig;
- x. Dylid ystyried cam/camau gweithredu sy'n ymwneud â defnyddio mwy o eirfa Gymraeg yn ystod gweithgareddau fel nofio, gweithgareddau hamdden a chymunedol eraill er mwyn gwella geirfa plant, pobl ifanc, rhieni a staff, gan gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn ogystal â normaleiddio'r iaith;
- xi. Dylid ystyried cam/camau gweithredu sy'n ymwneud â defnyddio mwy o eirfa Gymraeg yn ystod gweithgareddau fel nofio, gweithgareddau hamdden a chymunedol eraill er mwyn gwella geirfa plant, pobl ifanc, rhieni a staff, gan gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn ogystal â normaleiddio'r iaith;
- xii. Dylid egluro'r camau gweithredu/targedau/monitro sy'n ymwneud â chyfryngau cymdeithasol dwyieithog a Chymraeg er mwyn sicrhau bod y canlyniadau yr adroddwyd amdanynt yn dangos yr ystod lawn o waith sy'n cael ei wneud gan bartneriaid;
- xiii. Mae'r gwaith o fonitro camau gweithredu'r Gymraeg wedi'i integreiddio'n well fel mai dim ond unwaith y mae angen coladu'r ystadegau a'r naratif sy'n ofynnol gan wahanol lwybrau monitro ac adrodd a gellir eu copïo rhwng adroddiadau. Efallai y bydd hyn hefyd yn gofyn am ychwanegu camau ychwanegol at y Strategaeth Hybu er mwyn adlewyrchu adroddiadau ar gydymffurfiaeth gyffredinol â Safonau'r Gymraeg.

Argymhellion Ychwanegol:

- xiv. Paratoi cynllun gweithredu lefel uchel fel rhan o'r ymgynghoriad, gan fynegi'r camau strategol 5 mlynedd a gymerir, i'w hategu gan ddadansoddiad blynyddol o'r camau i'w cwblhau dros y cyfnod hwnnw o 5 mlynedd;
- xv. Defnyddio ffigurau'r Cyfrifiad/CYBLD wedi'u diweddarau yn y dyfodol, gan ddisodli'r data cyfredol wrth iddynt ddod ar gael, fel rhan o'r gwaith o adolygu a monitro'r cynllun gweithredu yn flynyddol.